

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Στέφανος Κωνσταντινίδης
σε συνεργασία με τους:

Παναγιώτη Τσίμπο και
Γιώργο Πηγαδά

Η μεθοδολογία της παρούσας μελέτης καθορίστηκε ως ένα βαθμό από την έλλειψη τόσο πρωτογενών, όσο και δευτερογενών ιστορικών και άλλων στοιχείων, που αφορούν την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στον Καναδά. Για τη συλλογή αυτών των στοιχείων προσαρμόστηκε ανάλογα η μεθοδολογία της έρευνας.

Παρ' όλο που ποικίλες θεωρητικές συνισταμένες υπεισεύχονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στις διάφορες υποθέσεις ή ερμηνείες της παρούσας μελέτης, δεν κρίθηκε αναγκαίο στην παρούσα φάση να επεξηγηθούν, το δε βάρος δόθηκε στην καθεαυτό εμπειρική έρευνα.

I. Η συλλογή των στοιχείων

Τα στοιχεία για τη μελέτη αυτή προέρχονται από διάφορες πηγές. Για την οργάνωση και ανάπτυξη των ελληνικών σχολείων στις ελληνοκαναδικές κοινότητες υπάρχουν κάποιες μαρτυρίες και πληροφορίες σε έργα που δημοσιεύτηκαν για τους Έλληνες του Καναδά (Vlassis, 1953, Chimbos, 1980, Constantinides, 1983, Bombas, 1988). Δημογραφικά και στατιστικά δεδομένα για τους μαθητές, δασκάλους και τις μορφές διοίκησης των ελληνόγλωσσων σχολείων πήραμε από το Υπουργείο Παιδείας του Οντάριο και τα περισσότερα Συμβούλια Παιδείας της ίδιας επαρχίας. Η Ελληνική Πρεσβεία στην Οτάβα και το Ελληνικό Προξενείο στο Μοντρεάλ έθεσαν στη διάθεση της Ερευνητικής Ομάδας τα αρχεία τους και ήσαν πάντα πρόθυμοι να δώσουν πληροφορίες ή να βοηθήσουν για τη διεξαγωγή της μελέτης αυτής. Πληροφορίες δόθηκαν επίσης από την Ελληνική Ορθόδοξη Μητρόπολη Καναδά, τις Ελληνικές Κοινότητες Μοντρεάλ, Τορόντο, Βανκούβερ, Λαβάλ, Οτάβας και Χάλιφαξ - καθώς και από μικρότερες κοινότητες ή σχολικούς οργανισμούς που είναι δύσκολο να αναφερθούν όλοι ονομαστικά - και την Ομοσπονδία Γονέων και Κηδεμόνων του Μοντρεάλ.

Η συγκέντρωση πολλών στοιχείων για τη διοίκηση των σημερινών ελληνικών σχολείων - το αναλυτικό τους πρόγραμμα, ο αριθμός μαθητών και δασκάλων, τα ακαδημαϊκά προσόντα των δασκάλων και τα διδακτικά υλικά - στηρίχτηκε κυρίως σε συνεντεύξεις με διευθυντές σχολείων και κοινοτικά στελέχη. Επίσης, ο αριθμός των μαθητών που προέρχονται από μικτούς γάμους και παρακολούθησαν προγράμματα ελληνικής γλώσσας κατά το ακαδημαϊκό έτος 1997-'98 προέκυψε από συνεντεύξεις με διευθυντές ελληνικών σχολείων. Από τους ίδιους καθώς και από αριθμό δασκάλων απαντήθηκαν ερωτήματα για τον αριθμό ωρών διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας.

Για τη συλλογή πιο ευαίσθητων πληροφοριών, η Ερευνητική Ομάδα του Καναδά συνέταξε ανοικτό ερωτηματολόγιο (unstructured interview schedule) για δασκάλους, διευθυντές σχολείων, γονείς και μαθητές και τους ζητούσε να εκφράσουν τις απόψεις

τους για τη λειτουργία των ελληνικών σχολείων στον Καναδά. Με τον τρόπο αυτό συλλέχτηκαν αρκετά στοιχεία που δεν περιέχονται στις γενικές πληροφορίες που πήραμε από τις κοινότητες και τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς φορείς. Για παράδειγμα, μέσω του ερωτηματολογίου έγινε δυνατή η καταγραφή απόψεων γονέων και δασκάλων για τα σοβαρότερα προβλήματα των ελληνικών σχολείων και εξέφρασαν τις απόψεις τους για το πως είναι δυνατόν να γίνουν βελτιώσεις στα υπάρχοντα σχολικά προγράμματα.

Ερωτήματα σχετικά με τη διδακτική ύλη κατά τάξη, τις απόψεις των δασκάλων, γονέων και μαθητών για την ποιότητα και καταλληλότητα του διδακτικού υλικού, καθώς και τις απόψεις τους για το πόσο ικανοποιημένοι είναι από το έργο του σχολείου στο σύνολό του συμπεριλαμβάνονταν στο σχετικό ερωτηματολόγιο.

Κάποια στοιχεία χρησιμοποιήθηκαν επίσης από το ερωτηματολόγιο που είχε διανέμει κατά την ίδια περίοδο η Ελληνική Κοινότητα Μητροπολιτικού Τορόντο στα μισά περίπου σχολεία ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης της περιοχής Τορόντο.

Στο μέτρο που το ερωτηματολόγιο έδινε επίσης την δυνατότητα σε δασκάλους, γονείς και μαθητές να εκφράσουν απόψεις για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση (ποιοτικά δεδομένα) πέρα από τις απαντήσεις τους σε ποσοτικά δεδομένα, θεωρούμε πως είχαμε την δυνατότητα μιας σφαιρικής αντίληψης της κατάστασης της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης.

Τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν στους ενδιαφερόμενους είτε από τους ίδιους τους ερευνητές, είτε μέσω των διευθυντών των σχολείων. Σε μερικές περιπτώσεις μέρος των ερωτηματολογίων συμπληρώθηκε τηλεφωνικά.

Δεδομένης της επιφυλακτικότητας των ενδιαφερομένων να απαντήσουν σε ορισμένες ερωτήσεις, οι ερευνητές προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα θετικό κλίμα γι' αυτό το σκοπό. Εξήγησαν σ' αυτούς, που θα απαντούσαν τα ερωτηματολόγια, τους σκοπούς της μελέτης και γιατί χρειαζόνταν τις πληροφορίες π.χ. για τον τρόπο διοίκησης των σχολείων, για τα ακαδημαϊκά προσόντα των δασκάλων, το επίπεδο μόρφωσης των γονέων (χρόνια φοίτησης τους στην δημοτική, μέση ή πανεπιστημιακή εκπαίδευση) κ.λπ. Εξάλλου, βεβαίωσαν όλους ότι οι πληροφορίες που δίνονταν θα παρέμεναν ανώνυμες. Μ' αυτό το τρόπο οι ενδιαφερόμενοι ένοιωθαν άνετα να μιλήσουν ελεύθερα και εμπιστευτικά.

Χρειάστηκε επίσης για τους γονείς, στους οποίους τα ερωτηματολόγια στάλθηκαν μέσω των παιδιών τους - ιδίως στο Κεμπέκ -, να τους σταλεί και επιστολή των διευθυντών των σχολείων εξηγώντας τους τους σκοπούς της μελέτης. Στους μαθητές, οι σχετικές επεξηγήσεις, πριν απαντήσουν τα ερωτηματολόγια, δόθηκαν από τους δασκάλους ή και τους διευθυντές των σχολείων.

Για τα τρίγλωσσα σχολεία «Σωκράτης» και «Δημοσθένης» στο Κεμπέκ χρησιμοποιήθηκε το ίδιο ερωτηματολόγιο, που είχε απαντηθεί παλιότερα από τους μαθητές του «Σωκράτη» (Bombas 1984), για να μπορούν να γίνουν οι αναγκαίες συγκρίσεις. Περισσότερα για τη μεθοδολογία της έρευνας αυτής θα αναφερθούν στο σχετικό κεφάλαιο.

Να σημειώσουμε ακόμη πως μεγάλο μέρος στοιχείων γι' αυτή τη μελέτη συλλέχθηκε από «ανεπίσημες» συζητήσεις με κοινοτικούς παράγοντες, γονείς και εκπαιδευτικούς.

Σ' αυτή την περίπτωση οι ερευνητές χρησιμοποίησαν και τη μέθοδο του «συμμετέχοντα ερευνητή» (participant observation).

II. Περιορισμοί της μελέτης

Οι περιορισμοί της παρούσας μελέτης καθορίστηκαν από πλήθος παραγόντων που μερικοί απ' αυτούς δεν είχαν προβλεφθεί a priori, γι' αυτό θα αναφερθούν οι σημαντικότεροι. Οι ελληνικές κοινότητες είναι διεσπαρμένες σε μια αχανή χώρα, όπου οι αποστάσεις μετρούνται με αεροπορικές ώρες. Αυτή η αντικειμενική πραγματικότητα, σε συνδυασμό με τον περιορισμένο αριθμό ερευνητών, εμπόδισε την συλλογή στοιχείων για όλα τα ελληνικά σχολεία του Καναδά. Είναι πιθανό ένας αριθμός μικρών σχολείων (λιγότερο από πέντε τοις εκατό του συνόλου) να μη έχει επισημανθεί και έτσι να μην έχουν απαντήσει τα σχετικά ερωτηματολόγια. Οι απαντήσεις που δίνονται από όλες τις κατηγορίες των ερωτηθέντων, όπως διευθυντές, δάσκαλοι, γονείς και μαθητές καταγράφονται ως αληθινές μαρτυρίες.

Περιοδικά, υπήρξαν προβλήματα στη συνεργασία των ερευνητών με συγκεκριμένα Συμβούλια Παιδείας της επαρχίας του Οντάριο και ορισμένα εξ αυτών αρνήθηκαν να δώσουν στοιχεία για τα προγράμματα διδασκαλίας της Ελληνικής υπό την δική τους διοίκηση. Οι λόγοι είναι μάλλον πολιτικοί. Οι υπεύθυνοι των Συμβουλίων Παιδείας φοβούνταν ότι τα στοιχεία που θα έδιναν θα χρησιμοποιούνταν για πολιτικές σκοπιμότητες. Ένα μέρος αυτών των προβλημάτων λύθηκε με προσωπικές γνωριμίες των ερευνητών με στελέχη των Συμβουλίων Παιδείας και με παρέμβαση του προέδρου της Ελληνικής Κοινότητας Μητροπολιτικού Τορόντο. Πιστεύουμε ότι παρά τις δυσκολίες αυτές, η «εικόνα» της ελληνόφωνης εκπαίδευσης στο Οντάριο παρουσιάζεται ικανοποιητικά στην παρούσα μελέτη.

Για την περιοχή του Κεμπέκ δεν υπήρξαν αυτού του είδους τα προβλήματα, αφού, όπως επεξηγείται και στα ανάλογα κεφάλαια της παρούσας μελέτης, η ελληνόγλωσση εκπαίδευση σ' αυτή την περιοχή του Καναδά βρίσκεται κάτω από τον έλεγχο ελληνικών κοινοτήτων και οργανισμών.

Μια τελευταία δυσκολία που πρέπει να αναφερθεί αφορά την έρευνα των λόγων για τους οποίους πολλοί Έλληνοκαναδοί γονείς δε στέλνουν τα παιδιά τους στα ελληνόγλωσσα σχολεία. Στους ερευνητές ήταν πολύ δύσκολο να συγκροτήσουν το σχετικό δειγματολόγιο γονέων για να απαντήσουν σε σχετικό ερωτηματολόγιο.

Τελικά, επιλέχθηκε μια περιοχή στο Κεμπέκ -η πόλη του Λαβάλ, προάστιο του Μοντρεάλ- με μεγάλο αριθμό Έλληνοκαναδών συγκεντρωμένων εκεί και συγκροτήθηκε σχετικό δειγματολόγιο γονέων, που δεν στέλνουν τα παιδιά τους στα ελληνόγλωσσα σχολεία κατά τον εξής τρόπο: Από τις δυο ελληνορθόδοξες εκκλησίες της περιοχής πάρθηκαν τα ονόματα όλων των γονέων που βάπτισαν εκεί τα παιδιά τους μεταξύ 1980-1992. Από τον κατάλογο αυτό αφαιρέθηκαν όσοι γονείς διαπιστώθηκε -από σχετικούς καταλόγους- ότι δεν στέλνουν τα παιδιά τους ούτε στα ελληνόγλωσσα Σαββατιανά σχολεία ούτε στα ημερήσια της περιοχής. Στη συνέχεια ζητήθηκε από τους γονείς, που δεν φαίνονταν να στέλνουν τα παιδιά τους σε ελληνόγλωσσα σχολεία, να απαντήσουν το σχετικό ερωτηματολόγιο. Οι συνεντεύξεις έγιναν τηλεφωνικά και, τελικά, από τους γονείς που δεν μετακινήθηκαν από την περιοχή απάντησαν 86. Ο αριθμός αυτός μπορεί να θεωρηθεί αντιπροσωπευτικός για την περιοχή. Οι απαντήσεις που δόθηκαν για τους λόγους άρνησης των γονέων να στείλουν τα παιδιά τους σε ελληνόγλωσσο σχολείο μπορούν να θεωρηθούν αντιπροσωπευτικές για το Κεμπέκ και επιβεβαιώνονται και από σειρά «ανεπίσημων» συζητήσεων με κοινοτικούς παράγοντες, εκπαιδευτικούς και γονείς. Είναι δύσκολο όμως να ξέρουμε αν μπορούν να θεωρηθούν στο σύνολό τους αντιπροσωπευτικές των απόψεων των γονέων του υπόλοιπου Καναδά, που δεν στέλνουν τα παιδιά τους σε ελληνόγλωσσο σχολείο. Κατά πάσα πιθανότητα μια παρόμοια έρευνα σε άλλες περιοχές του Καναδά (και ιδιαίτερα στο Οντάριο) θα πρόσθετε και κάποιους άλλους λόγους.

Τέλος, στους περιορισμούς της μελέτης αυτής θα πρέπει να αναφερθεί και το γεγονός πως λόγω του περιορισμένου χρόνου δεν έγινε δυνατό να γίνει πλήρης εκμετάλλευση των στοιχείων και του υλικού που συλλέχθηκαν είτε με την έρευνα «πεδίου», είτε με την αρχειακή έρευνα.

III. Σύντομη βιβλιοπαρουσίαση

Οι μελέτες που έχουν ως αντικείμενο τους Έλληνες του Καναδά εξετάζουν κυρίως την ιστορία τους, τις κοινωνικές δομές των ελληνικών παροικιών -παρούσα κατάσταση και ιστορικοκοινωνική εξέλιξη-, τις σχέσεις των Έλληνοκαναδών μεταξύ τους, αλλά και με το γενικότερο καναδικό κοινωνικό σχηματισμό, καθώς και προβλήματα προσαρμογής και κοινωνικής ενσωμάτωσης. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται οι εργασίες των Βλάση (1953), Nagata (1970), Patterson (1976), Τσίμπος (1974, 1977, 1980), Γαβάκη (1977), Κωνσταντινίδης (1982 και 1983).

Οι εργασίες για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση είναι πολύ περιορισμένες. Στις εργασίες των Βλάση, Τσίμπου και Κωνσταντινίδη γίνεται αναφορά σε θέματα εκπαίδευσης και υπάρχουν σ' αυτές σχετικές πληροφορίες, αλλά οπωσδήποτε είναι περιορισμένες.

Η μελέτη - διδακτορική διατριβή - του Μπόμπα (1988) εξετάζει την εξέλιξη του ημερήσιου ελληνικού σχολείου «Σωκράτης» στο Μοντρεάλ. Παρ' όλο που τα αποτελέσματα της μελέτης αυτής δε δείχνουν κάποια ιδιαίτερη διαφοροποίηση ή επιτυχία των μαθητών αυτού του σχολείου, είναι αρκετά καθαρά τεκμηριωμένο πως ο «Σωκράτης» επηρέασε σημαντικά τη διαμόρφωση της «ελληνικότητας» των μαθητών του.

Γενικά, οι μελέτες για τους Έλληνες του Καναδά-κυρίως οι επιμέρους μελέτες-είναι περιορισμένες. Υπάρχουν βεβαίως κάποια άρθρα σε ακαδημαϊκά περιοδικά, κάποιες διατριβές και ελάχιστα βιβλία. Το ακαδημαϊκό περιοδικό **Etudes helléniques-Hellenic Studies** του **Κέντρου Ελληνικών Ερευνών Καναδά** έχει συμβάλει σ' αυτή τη μελέτη του ελληνισμού του Καναδά και είναι μια καλή πηγή βιβλιογραφικής αναφοράς.

Η παρούσα μελέτη φιλοδοξεί, όπως αναφέρθηκε ήδη, να παρουσιάσει μια πιο σφαιρική εικόνα της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης του Καναδά. Υποθέσεις ή και ερμηνείες για τα θέματα αυτής της εκπαίδευσης, πιθανόν να αποδειχθούν επίσης χρήσιμες θεωρητικές συνισταμένες γενικότερου ενδιαφέροντος, αλλά και ιδιαίτερης σημασίας για άλλες ελληνικές παροικίες του εξωτερικού.

Η σχετική βιβλιογραφία και λοιπές αναφορές για τη παρούσα μελέτη θα παρουσιαστούν σε κάθε κεφάλαιο ξεχωριστά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

**Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ
ΣΤΟΝ ΚΑΝΑΔΑ**

Παναγιώτης Τσίμπος
με τη συμβολή των:

Θάλειας Τάσου και
Στέφανου Κωνσταντινίδη

Ι. Μετανάστευση και εγκατάσταση

Ο Ελληνοκαναδός συγγραφέας Γιώργος Βλάσης, στο βιβλίο του **οι Έλληνες στον Καναδά**, αναφέρει πως Έλληνες ναυτικοί είχαν επισκεφτεί τις καναδικές ακτές πριν το 1800. Το 1592 ο Γιάννης Φωκάς, ένας Έλληνας ναυτικός από την Κεφαλλονιά, εξερεύνησε την ακτή της επαρχίας που ονομάζεται σήμερα Βρετανική Κολομβία ενώ δούλευε για τον ισπανικό θρόνο. Τα στενά του Juan de Fuca, που είναι η είσοδος του κόλπου του Ειρηνικού ωκεανού, ανάμεσα στο Βανκούβερ και την πολιτεία της Ουάσινγκτον, πήραν το όνομα τους από τον Έλληνα εξερευνητή Γιάννη Φωκά. Το κατά πόσον ο Juan de Fuca ήταν ελληνικής καταγωγής δεν τεκμηριώνεται ιστορικά.

Στην πραγματικότητα, η ελληνική μετανάστευση στον Καναδά άρχισε με την άφιξη Ελλήνων, που αγαπούσαν την περιπέτεια ή, το πιθανότερο, αντιμετώπιζαν δύσκολες συνθήκες ζωής και οι οποίοι άφησαν την πατρίδα τους μετά την επανάσταση του 1821 εναντίον των Τούρκων κατακτητών. Οι πρώτοι Έλληνες μετανάστες ήταν φτωχοί άνθρωποι, που προέρχονταν κυρίως από τα νησιά (π.χ. Κρήτη, Σύρο, και Σκόπελο) και την Πελοπόννησο, ιδίως από τα φτωχά χωριά της Αρκαδίας και Λακωνίας. Τους Πελοποννήσιους ακολούθησαν φτωχοί χωρικοί από την κυρίως Ελλάδα, που μετανάστευσαν στον Καναδά πρωτίστως για οικονομικούς λόγους.

Πριν το 1900, η ελληνική μετανάστευση στον Καναδά ήταν ποροαδική. Το 1871, μόνο 39 άτομα ελληνικής καταγωγής κατοικούσαν σ' ολόκληρο τον Καναδά. Το 1900, ο αριθμός των Ελλήνων μεταναστών που κατοικούσαν στον Καναδά αυξήθηκε στους 190. Πολλοί απ' αυτούς τους πρωτοπόρους, που μετανάστευσαν στο καναδικό έδαφος και που συνήθως κατέληγαν στο Τορόντο ή το Μοντρεάλ, ήταν νέοι εργένηδες που ζούσαν οικότροφοι και που θεωρούσαν την παραμονή τους στον Καναδά προσωρινή. Εφόσον ελληνίδες γυναίκες δεν έρχονταν στον Καναδά κατά τη διάρκεια της πρώτης περιόδου της μετανάστευσης, μερικοί από τους άντρες αυτούς παντρεύτηκαν με γυναίκες άλλων εθνικοτήτων.

Η ελληνική μετανάστευση στον Καναδά αυξήθηκε σημαντικά μετά το 1900. Η αυξανόμενη φτώχεια, η καταπιεστική φορολογία και οι πολιτικές καταδιώξεις στην χώρα καταγωγής ανάγκασαν περισσότερους Έλληνες να εγκαταλείψουν την χώρα τους σε αναζήτηση καλύτερων οικονομικών ευκαιριών σε άλλες χώρες. Άλλοι είχαν μεταναστεύσει από την Οθωμανική Αυτοκρατορία λόγω της καταπίεσης που υφίσταντο. Πολλούς Έλληνες στις αρχές του 20ου αιώνα τους είχε ελκύσει η πολιτική της καναδικής κυβέρνησης για την εισαγωγή φτηνού εργατικού δυναμικού ιδίως στους τομείς των μεταφορών. Η ελληνική μετανάστευση στον Καναδά, τότε, ήταν κυρίως το αποτέλεσμα των αρνητικών πολιτικών και οικονομικών συνθηκών στην Ελλάδα, αλλά και της ανάγκης που είχε ο Καναδάς για οικονομική και βιομηχανική ανάπτυξη.

Το 1912, υπήρχαν στον Καναδά 5.740 άτομα ελληνικής καταγωγής και το 1931 ο αριθμός τους αυξήθηκε στις 9.450. Τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα η ελληνική μετανάστευση στον Καναδά ήταν μάλλον αργή, κυρίως επειδή η μεταναστευτική πολιτική της καναδικής κυβέρνησης ήταν μεροληπτική σε βάρος των Ελλήνων. Οι Έλληνες, καθώς και άλλοι που ήρθαν από την ανατολική και νότια Ευρώπη (π.χ. Πολωνοί, Ιταλοί, Πορτογάλλοι) έπεφταν στην «μη προτιμώμενη» κατηγορία μεταναστών, ενώ μετανάστες από τις βόρειες Ευρωπαϊκές χώρες (κυρίως Αγγλία, αλλά και Γαλλία, Γερμανία και Ελβετία) ενθαρρύνονταν διαρκώς να μεταναστεύσουν στον Καναδά.

Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η καναδική κυβέρνηση υιοθέτησε μια πιο φιλελεύθερη μεταναστευτική πολιτική για λόγους οικονομικής ανάπτυξης του Καναδά και της πίεσης που ασκήθηκε από εθνικές ομάδες που επιθυμούσαν να περιοώσουν συγγενείς τους, που υπήρξαν θύματα των πολιτικών και οικονομικών καταστροφών που υπέστη η Ευρώπη. Η καναδική νομοθεσία μετανάστευσης, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, έδινε έμφαση στην πρόσκληση συγγενών και φίλων και την αποδοχή γεωργών, οικιακών βοηθών, βοηθών νοσοκόμων και άλλων εργατών, που υποδείκνυαν ειδικά οι Καναδοί εργοδότες.

Η ελληνική μετανάστευση στον Καναδά έφτασε στο αποκορύφωμα της το 1967 και βαθμιαία παρήκμασε στα επόμενα χρόνια. Η σταθερή ελάττωση του αριθμού των Ελλήνων μεταναστών στον Καναδά αποδόθηκε στην καλύτερη της ελληνικής οικονομίας, την προσωρινή μετανάστευση Ελλήνων εργατών στη Γερμανία, την πολιτική σταθερότητα μετά το 1974 και την περιοριστική πολιτική του Καναδά όσον αφορά τη μετανάστευση μετά τη δεκαετία του '70.

Σύμφωνα με την καναδική απογραφή του 1993, οι Καναδοί ελληνικής καταγωγής που δήλωσαν μόνο μία εθνική καταγωγή ήταν 151.150. Όταν ληφθούν υπόψη οι Ελληνοκαναδοί, που δήλωσαν περισσότερο από μία εθνική καταγωγή, ο πληθυσμός αυτός αυξάνεται στα 191.480 άτομα. Οι αριθμοί αυτοί, παρόλα αυτά, δεν περιλαμβάνουν αναγκαστικά όλους τους Ελληνοκαναδούς δεύτερης και τρίτης γενιάς (που δεν δηλώνουν πάντα την ελληνική τους καταγωγή), καθώς και μερικούς Έλληνες που γεννήθηκαν σε άλλες χώρες (για παράδειγμα την Αίγυπτο, Τουρκία και τις Βαλκανικές χώρες), οι οποίοι βλέπουν τον εαυτό τους σαν Έλληνες, αλλά στην απογραφή δηλώνουν μόνο τον τόπο γεννήσεώς τους. Σύμφωνα με εκτιμήσεις ηγετών των ελληνοκαναδικών κοινοτήτων, το 1993 υπήρχαν πάνω από 250.000 άτομα ελληνικής καταγωγής που ζούσαν σε όλο τον Καναδά. Σύμφωνα με την Στατιστική Υπηρεσία του Καναδά, 67% των Ελληνοκαναδών ζούν στις πόλεις του Τορόντο και του Μοντρεάλ. Γύρω στο 88% των Ελληνοκαναδών ζουν στις επαρχίες του Οντάριο (55%) και του Κεμπέκ (33%). Η καναδική πόλη με τον υψηλότερο αριθμό ελληνικού πληθυσμού είναι το Τορόντο.

Στις μεγάλες καναδικές πόλεις, όπως το Τορόντο και το Μοντρεάλ, οι Έλληνες τείνουν να ζουν απομονωμένοι σε ορισμένες γειτονίες με συμπαγή πληθυσμό της δικής τους εθνικής καταγωγής. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται κυρίως με την πρώτη εγκατάσταση του μετανάστη, που πηγαίνει συνήθως μαζί με συγγενείς ή συγχωριανούς στην ίδια περιοχή και στην ίδια γειτονιά. Όταν ο μετανάστης ψάχνει να εγκατασταθεί, το πιο πιθανό είναι ότι δεν θα εγκατασταθεί μακριά από γνωστά του άτομα, που μιλούν την γλώσσα του και μοιράζονται μαζί του τις ίδιες αξίες και εμπειρίες και μπορούν ακόμη πολλές φορές να του προσφέρουν και δουλειά.

Η μαζική τοπική παρουσία Ελλήνων σε μεγάλες καναδικές πόλεις διευκολύνει την δημιουργία ελληνορθόδοξων εκκλησιών, ελληνόγλωσσων σχολείων, εστιατορίων, αγορών τροφίμων, ταξιδιωτικών γραφείων, τραπεζών, συλλόγων κοινωνικού και εθνοπολιτισμικού χαρακτήρα και μέσων ενημέρωσης. Πολλοί από τους Έλληνες επιχειρηματίες, όπως εστιάτορες, ιδιοκτήτες αγορών τροφίμων, καταστημάτων με σουβενίρ και νυχτερινών κέντρων, ελκύουν επίσης μεγάλο αριθμό πελατών μη ελληνικής καταγωγής.

Ένα ερώτημα που μπαίνει συχνά είναι γιατί από την αρχή της εγκατάστασής τους οι Έλληνες μετανάστες έχουν συγκεντρωθεί σε πόλεις του Καναδά. Υπάρχουν τρεις δυνατές πιθανές εξηγήσεις για την παρουσία τους σε αστικά κέντρα: α) η αποστροφή που οι Έλληνες είχαν για τη γεωργία - μια απασχόληση με χαμηλό γόητρο και περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες στην Ελλάδα β) οι Έλληνες έβλεπαν την γεωργοκτηνοτροφία στον Καναδά σαν μια μακροχρόνια επένδυση κάτω από αντίξοες κλιματικές συνθήκες και γ) τα αστικά κέντρα αποτελούσαν ελκυστικές τοποθεσίες για τους μετανάστες που ήθελαν να δουλέψουν σκληρά, να κάνουν λεφτά σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα και να επιστρέψουν στην Ελλάδα. Στην πόλη ένας Έλληνας μετανάστης θα μπορούσε να πληρώνεται στο τέλος της εβδομάδας, να βρει ευκαιρίες να επενδύσει τις οικονομίες του σε μικρές επιχειρήσεις, να συνεταιριστεί με συμπατριώτες του και να απολαύσει την κοινωνική ζωή που δεν θα μπορούσε να κάνει σε απομακρυσμένες γεωργικές κοινότητες.

II. Η οργάνωση των Ελληνικών Κοινοτήτων

Με την ανάπτυξη της ελληνικής μετανάστευσης και ιδίως την άφιξη γυναικών και παιδιών μετά το 1905, οι συνοικισμοί των Ελλήνων άρχισαν να δείχνουν σημεία σχηματισμού εθνικής κοινότητας. Οι πρώτες δεκαετίες (1900-1920) μπορούν να θεωρηθούν σαν περίοδοι ίδρυσης των πρώτων εθνικών οργανώσεων που αποβλέπουν στη διατήρηση της ελληνικής γλώσσας και κουλτούρας και θα βοηθήσουν τους μετανάστες να αντιμετωπίσουν, να καταπολεμήσουν και να υπερηδηθούν τις διακρίσεις και τις προκαταλήψεις που τους επέβαλλε η πλατύτερη κοινωνία. Γύρω στα 1905, οι πρώτοι

δύο αστικοί ελληνικοί σύλλογοι, **Πατρις** και **Αναγέννησις** ιδρύθηκαν στο Μοντρεάλ.

Άλλοι ελληνικοί σύλλογοι που ακολούθησαν περιλάμβαναν την **Saskatoon Society (Εταιρεία της Saskatoon)** στη πόλη Saskatoon της επαρχίας Saskatchewan, την **Πανελλήνιο Ένωση** στην Οτάβα, **the American Hellenic Educational Progressive Association (ΑΗΕΡΑ)** στο Λάντον και στο Οντάριο και τον **Πανελλήνιο Πατριωτικό Σύλλογο** στο Βανκούβερ.

Μέσα σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα οι ελληνοκαναδικοί σύλλογοι ένοιωσαν την ανάγκη να δημιουργήσουν ελληνικές ενοριακές κοινότητες παρόμοιες με αυτές των Ηνωμένων Πολιτειών. Το 1906, ιδρύθηκε στο Μοντρεάλ η πρώτη Ελληνική Ορθόδοξος Κοινότητα στον Καναδά και η δεύτερη το 1909 στο Τορόντο. Η δημιουργία των πρώτων αυτών κοινοτήτων-εκκλησιών σήμανε την απαρχή των ελληνικών ορθόδοξων ενοριακών κοινοτήτων, οι οποίες εξυπηρετούσαν και τις θρησκευτικές και τις πολιτιστικές ανάγκες των μεταναστών. Γύρω στις αρχές του 1930, άλλες ελληνικές ενοριακές κοινότητες δημιουργήθηκαν στις πόλεις Fort William, Port Arthur, Winnipeg, Ottawa, Vancouver και Halifax.

Η οργάνωση ελληνικών κοινοτήτων γύρω από την εκκλησία οφειλόταν εν μέρει σε ανασφάλειες και ανησυχίες που ζούσαν οι μετανάστες, εξαιτίας του πολιτιστικού κλονισμού και των σε βάρος τους διακρίσεων στη ξένη χώρα, καθώς και στην προηγούμενη παράδοση και πείρα της Ελληνικής Ορθόδοξου Εκκλησίας, όσον αφορά την πολιτικοθρησκευτική ηγεσία των Ελλήνων κατά την διάρκεια της Οθωμανικής κατοχής. Κατά την χρονική περίοδο 1905-1950, οι ελληνοκαναδικές κοινότητες ήταν σχετικά μικρές και ομοιογενείς ομάδες με συνοχή. Κατείχαν και διαχειριζόνταν την περιουσία της εκκλησίας και οργάνωναν κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Η οικονομική στήριξη της ενοριακής κοινότητας προήλθε από τους ενορίτες, ιδίως τους οικονομικά επιτυχημένους Ελληνοκαναδούς.

Η εισροή Ελλήνων μεταναστών στον Καναδά μετά το 1950, είχε σαν αποτέλεσμα να επιφέρει σημαντικές δημογραφικές και δομικές αλλαγές στις ελληνοκαναδικές κοινότητες. Οι καινούργιοι μετανάστες προέρχονταν από διάφορα πολιτικά και κοινωνικά στρώματα. Έλληνες ήλθαν επίσης από άλλες χώρες, ιδίως την Κύπρο, Αίγυπτο και Τουρκία. Μόλις οι καινούργιοι μετανάστες αποκαταστάθηκαν επαγγελματικά και οικονομικά, άρχισαν να συμμετέχουν στην πολιτιστική ζωή της ελληνικής παροικίας, φέροντας μαζί τους καινούργιες ιδέες για αλλαγή και οργάνωση. Γύρω στα 1960, μια ποικιλία ελληνικών οργανώσεων-ακαδημαϊκών, επαγγελματικών, πολιτιστικών και αθλητικών, άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους έξω από την ενοριακή κοινότητα. Η εμφάνιση αστικών οργανισμών ήταν αναπόφευκτη, καθώς η ενοριακή κοινότητα δεν ήταν δομικά

ικανή να ικανοποιήσει τις ανάγκες του κύματος των μεταναστών που ήρθαν στις μεγάλες καναδικές πόλεις. Κοινωνικές αμφισβητήσεις και οι ιδεολογίες του φιλελευθερισμού και του πολυπολιτισμού, που είχαν κερδίσει έδαφος στον Καναδά γύρω στα μέσα του 1960, ήταν επίσης σημαντικοί παράγοντες που διευκόλυναν την ανάπτυξη αστικών οργανώσεων μέσα στις ελληνικές παροικίες. Αυτές οι οργανώσεις βοήθησαν τους μετανάστες να προσαρμοστούν στη νέα και πολύπλοκη βιομηχανική κοινωνία, να αντιμετωπίσουν τις διακρίσεις και τους καταπιεστικούς εργοδότες και να διατηρήσουν την ελληνική κουλτούρα και ταυτότητα.

Γύρω στα τέλη του 1960, πολλοί καινούργιοι μετανάστες είχαν αρχίσει να αμφισβητούν την υπάρχουσα ενοριακή κοινοτική δομή και, ιδίως, την διοικητική δύναμη του κλήρου, που απέκτησε περισσότερες εξουσίες μετά το 1964, ύστερα από το δέκατο έβδομο κληρικολαϊκό συνέδριο της Ελληνορθόδοξης Αρχιεπισκοπής Βορείου και Νοτίου Αμερικής στη Νέα Υόρκη. Κάτω από τους ανανεωμένους ομοιόμορφους ενοριακούς κανονισμούς της Αρχιεπισκοπής (1965), ο ιερέας γινόταν η κεφαλή της ενοριακής κοινότητας και έπαιξε έναν εποπτικό ρόλο σε όλες τις οργανώσεις, που ήταν συνδεδεμένες με την ενορία. Ακόμη πιο σημαντικό είναι το γεγονός ότι ο ιερέας εξασκούσε μεγάλη επίδραση στο εκλεγμένο συμβούλιο της ενοριακής κοινότητας. Για παράδειγμα, η εκλογή για το συμβούλιο της ενοριακής κοινότητας έπρεπε πρώτα να ελεγχθεί γραπτά από τον ιερέα και να επικυρωθεί από την Ελληνορθόδοξη Επισκοπή του Τορόντο.

Η αμφισβήτηση της υπάρχουσας παραδοσιακής δομής της κοινότητας-ενορίας προήλθε αρχικά από επιφανείς Ελληνοκαναδούς που ασκούσαν μια επίδραση στις μάζες, περιλαμβανομένων ανθρώπων των γραμμάτων, εκπαιδευτικών και μελών της νέας μεσαίας τάξης. Τέτοια αντίδραση ήταν αναπόφευκτη στις Ελληνικές Κοινότητες, όπου ένας μεγάλος αριθμός ατόμων είχαν τα μέσα να αμφισβητήσουν την εξουσία του κλήρου και να βρουν βιώσιμες εναλλακτικές λύσεις. Μετά από πολλές συγκρούσεις με την καθεστηκυία τάξη της εκκλησίας στα τέλη του 1960 και τις αρχές του 1970, οι λαϊκοί ηγέτες των δύο πιο μεγάλων Ελληνικών Κοινοτήτων (Τορόντο και Μοντρεάλ) κατόρθωσαν να μετατρέψουν το μοντέλο της ενοριακής κοινότητας αμβλύνοντας την διοικητική εξουσία του κλήρου, ιδιαίτερα σε μη εκκλησιαστικές υποθέσεις, μεταξύ των οποίων το ελληνικό σχολείο, οι αγοραπωλησίες περιουσιακών στοιχείων, η προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών, η πρόσληψη προσωπικού κ.λπ. Αυτές οι δραστηριότητες μπήκαν κάτω από τη δικαιοδοσία του εκλεγμένου διοικητικού συμβουλίου που ενεργεί υπό τον έλεγχο της γενικής συνέλευσης. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το παραδοσιακό μοντέλο της ενοριακής κοινότητας, όπου ο κλήρος ασκεί διοικητική εξουσία, όσον αφορά προγράμματα και δραστηριότητες πολιτιστικού χαρακτήρα, υποστηρίζεται από πολλούς Ελληνοκαναδούς, ιδίως απ' αυτούς που προέρχονται από σχετικά μικρότερες ενοριακές κοινότητες.

Το 1980, ένα αστικό μοντέλο δομής ελληνικής κοινότητας εμφανίστηκε στις πόλεις London, Sarnia και Markham στην επαρχία του Οντάριο, και στην πόλη Edmonton στην επαρχία της Αλμπέρτας, σαν εναλλακτική λύση στο ενοριακό μοντέλο. Αυτός ο τύπος οργάνωσης αποτελεί μια εθνοπολιτισμική κοινότητα χωρίς σύνδεση με την εκκλησία, όπου η εξουσία παραμένει στη γενική συνέλευση και στο εκλεγμένο διοικητικό συμβούλιο. Αυτές οι εθνοπολιτισμικές κοινότητες οργανώνονται σε σωματεία σύμφωνα με τους κανονισμούς των Υπουργείων Καταναλωτών και Εμπορικών Υποθέσεων των αντίστοιχων επαρχιών στις οποίες βρίσκονται και έχουν την δυνατότητα να σχηματίζουν βοηθητικές οργανώσεις που εξαρτώνται άμεσα απ' αυτές. Οι Ελληνοκαναδοί δικαιούνται να γίνουν μέλη στις παραπάνω οργανώσεις ανεξάρτητα του θρησκευτικού τους πιστεύω. Αυτό το αστικό μοντέλο κοινότητας συνήθως συνυπάρχει με το ενοριακό μοντέλο στην ίδια πόλη με αποτέλεσμα και οι δύο οργανισμοί να προσφέρουν παρόμοιες υπηρεσίες και να επαναλαμβάνουν τις ίδιες δραστηριότητες.

Δημιουργήθηκαν επίσης εθνοπολιτισμικοί σύλλογοι εκτός της δομής της ενοριακής κοινότητας. Εμφανίστηκαν συγχρόνως με την εγκατάσταση σε μία καναδική πόλη ενός μεγάλου αριθμού μεταναστών που κατάγονταν από το ίδιο ελληνικό χωριό, πόλη ή επαρχία. Το κύριο αντικείμενο αυτών των συλλόγων, στην πρώτη τουλάχιστον περίοδο που δημιουργήθηκαν, ήταν να μαζεύουν χρήματα για να κάνουν έργα βελτίωσης σε φτωχά χωριά και πολιτείες που οι μετανάστες είχαν αφήσει πίσω τους στην πατρίδα.

Η οικονομική βοήθεια που δόθηκε στους Έλληνες χωρικούς έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο στο χτίσιμο καινούργιων σχολείων και εκκλησιών, στην οικοδόμηση ηλεκτρικών εγκαταστάσεων, στην εκτέλεση υδραυλικών έργων διανομής ύδατος, στο άνοιγμα δρόμων που είχαν καταστραφεί κατά την διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και του εμφυλίου του 1946-49. Οι σύλλογοι αυτοί πρόσφεραν, επίσης, στα μέλη τους ένα είδος «κοινωνικής» ζωής με χορούς, συνεσιάζσεις, εορτασμούς τοπικών θρησκευτικών ή εθνικών επετειών, κ.λπ.

Άλλες αστικές οργανώσεις που βοήθησαν τους Έλληνες μετανάστες να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα προσαρμογής στην καινούργια κοινωνία εμφανίστηκαν στις μεγαλύτερες καναδικές πόλεις με την άφιξη μεγάλου ρεύματος Ελλήνων μεταναστών στον Καναδά στην δεκαετία του 1960. Το 1969 οργανώθηκε η **Ελληνική Ομοσπονδία Γονέων και Κηδεμόνων του Μοντρεάλ (Hellenic Federation of Parents and Guardians of Montreal)** από νέους μετανάστες για να προσφέρει ελληνική εκπαίδευση στα παιδιά τους. Ο **Σύλλογος Ελλήνων Εργαζομένων του Κεμπέκ** επίσης έκανε την εμφάνισή του στο Μοντρεάλ το 1970 για να παρέχει στους Έλληνες μετανάστες πληροφόρηση για την εργατική νομοθεσία, να βοηθά τους άνεργους μετανάστες να βρουν δουλειά και να ενθαρρύνει τους Έλληνες εργαζόμενους να γίνουν μέλη καναδικών συνδικάτων.

Ένα μικρό ποσοστό Ελληνοκαναδών είναι μέλη σε παλαιοημερολογητικές εκκλησίες που έκαναν την εμφάνισή τους το 1960 στις μεγαλύτερες ελληνοκαναδικές παροικίες, όπως το Μοντρεάλ και το Τορόντο. Οι εκκλησίες αυτές είναι κάτω από την αιγίδα της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας εκτός της Ρωσίας ή της Εκκλησίας των Γνησίων Ορθοδόξων Χριστιανών της Ελλάδας. Οι οπαδοί των εκκλησιών του παλιού ημερολογίου είναι κύρια Έλληνες μετανάστες διαφόρων επαγγελματικών προελεύσεων και γεωγραφικών περιοχών της Ελλάδας. Αν και μερικοί ήταν ήδη οπαδοί της εκκλησίας του παλιού ημερολογίου στην Ελλάδα, άλλοι έγιναν μέλη των εκκλησιών του παλαιού ημερολογίου στον Καναδά. Η οικονομική και κοινωνική υποστήριξη των εκκλησιών του παλιού ημερολογίου βασίστηκε στον εθελοντισμό και την καλή θέληση των ενοριτών. Αν και οι ενορίες του παλιού ημερολογίου δεν αντιπροσωπεύουν στα μάτια των Καναδών τις πλατειές ελληνικές κοινότητες και είναι μια μικρή μειοψηφία, τα μέλη τους ταυτίζονται με την ελληνική εθνότητα και πολλοί ανήκουν σε διάφορες αστικές μη σεκταριστικές ελληνοκαναδικές οργανώσεις. Το 1993 υπήρχαν τρεις ελληνικές παλαιοημερολογητικές ενορίες στο Τορόντο και δύο στο Μοντρεάλ.

Καθώς η ελληνική παροικία μεγάλωνε και διαφοροποιούνταν, η πιθανότητα για συγκρούσεις και τριβές επίσης αυξανόταν. Υπάρχουν τουλάχιστον τέσσερις παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάπτυξη των συγκρούσεων μέσα στις ελληνοκαναδικές κοινότητες.

1. Ένας παράγοντας μείζονος σημασίας είναι ο αγώνας εξουσίας ανάμεσα στον κλήρο και τους αστικούς ηγέτες για τον έλεγχο των οικονομικών και πολιτιστικών υποθέσεων της Κοινότητας. Αν και συγκρούσεις ανάμεσα στον κλήρο και τους λαϊκούς είχαν λάβει χώρα από την εγκατάσταση των πρώτων ενοριακών κοινοτήτων στις αρχές του 1900, εντάθηκαν περισσότερο μετά το 1964 όταν ο ιερέας έγινε ο ηγέτης της ενοριακής κοινότητας και ήθελε να παίζει ένα εποπτικό ρόλο σε όλες τις ενοριακές οργανώσεις.

2. Η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα είναι ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που συμβάλλει στη δημιουργία συγκρούσεων μέσα στις ελληνικές κοινότητες. Από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο πολιτικές συγκρούσεις και σκαμπανεβάσματα στην Ελλάδα είχαν συχνά αντανάλαση στις ελληνοκαναδικές κοινότητες. Και όσο πιο σοβαρή είναι η πολιτική σύγκρουση στην πατρίδα, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα για σύγκρουση και κοινωνική αναστάτωση μέσα στις ελληνοκαναδικές κοινότητες.

Η πολιτική κατάσταση που είχε την πιο σημαντική επίδραση στις ελληνικές κοινότητες μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν η στρατιωτική δικτατορία που κατέλαβε την εξουσία στην Ελλάδα στις 21 Απριλίου 1967. Η δικτατορία διαίρεσε τους Ελληνοκαναδούς σε δύο μεγάλα στρατόπεδα. Οι φιλελεύθεροι και οι αριστεροί εξέφρασαν έντονη

αντίθεση στην στρατιωτική δικτατορία στην Ελλάδα, ενώ οι συντηρητικοί, - πολλοί με δεξιές αποκλίσεις - πρόσφεραν την υποστήριξη τους στην στρατιωτική χούντα. Αρκετοί από τους Έλληνες ορθόδοξους ηγέτες της ενοριακής κοινότητας, ήταν συμπαθείς προς τους δικτάτορες που υποστήριζαν πως το πραξικόπημα ήταν αναγκαίο για να εμποδίσει την κατάληψη της εξουσίας στην Ελλάδα από μια σοσιαλιστική κυβέρνηση. Συγκρούσεις μεταξύ αντιχουντικών και Ελληνοκαναδών οπαδών της χούντας πήραν τη μορφή τρομοκρατίας, θερών διαπληκτισμών σε καφενεία και κοινοτικά κέντρα, και βίαιων συγκρούσεων κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων. Με την πτώση της ελληνικής δικτατορίας το 1974, η κατάσταση ομαλοποιήθηκε.

3. Ο αγώνας για την εξουσία ανάμεσα σε διάφορες ομάδες συμφερόντων ή κλίκες μπορεί επίσης να συμβάλει σε συγκρούσεις και να προκαλέσει διαφοροποιήσεις μέσα στην ελληνοκαναδική παροικία. Ο αγώνας για εξουσία είναι δυνατόν να είναι ιδεολογικός ή για να ικανοποιήσει προσωπικές φιλοδοξίες (π.χ. επιθυμία για αξιώματα) και ακόμη οικονομικά συμφέροντα. Φιλόδοξοι Ελληνοκαναδοί, των οποίων η πρόσβαση σε πολιτικές και κοινωνικές θέσεις εξουσίας στην χώρα υποδοχής είναι περιορισμένη ή θεωρούν ότι εμποδίζεται, διαλέγουν την δομή της εθνικής παροικίας σαν ένα χώρο πραγματοποίησης των φιλοδοξιών τους και της προσπάθειάς τους για κοινωνική ανέλιξη.

4. Η ισχυρή εθνική συνοχή, όπως διαφαίνεται υπό τη μορφή εντατικής συμμετοχής και εμπλοκής στους οργανισμούς των ελληνοκαναδικών κοινοτήτων, ιδίως κατά την περίοδο 1960-1985, είναι ένας άλλος παράγοντας που συνέβαλε σε ενδοεθνική σύγκρουση. Όσο πιο ψηλός είναι ο βαθμός εθνικής συνοχής, τόσο πιο μεγάλες είναι οι πιθανότητες σύγκρουσης ανάμεσα σε ομάδες μέσα στην ελληνική παροικία. Με την παρακμή της εθνικής συνοχής στη δεκαετία του 1990, καταλαγιάζουν επίσης οι συγκρούσεις και τριβές μέσα στις ελληνικές παροικίες αλλά παρουσιάζεται ένα καινούργιο φαινόμενο: η διαφθορά σε ορισμένες κοινότητες και οργανισμούς. Ακόμη, η σύγκρουση μεταφέρεται τώρα από τοπικό επίπεδο σε πανκαναδικό, ιδίως με τη δημιουργία του Ελληνοκαναδικού Κογκρέσου.

Η έλλειψη ενότητας μεταξύ των Ελληνοκαναδών διευκολύνει την διαδικασία αφομοίωσης. Όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός τριβής μέσα στην εθνική κοινότητα τόσο περισσότερο η νεολαία νοιώθει ξένη και απομακρύνεται από τις παροικιακές οργανώσεις και αξίες, και τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα για αφομοίωση δια μέσου των μικτών γάμων. Επιπλέον, η ενδοεθνική σύγκρουση απομυζά την ενέργεια μελών της μειονότητας και τους απομακρύνει από άλλα σοβαρά ζητήματα. Για παράδειγμα, εξ αιτίας εσωτερικών συγκρούσεων είναι δύσκολο οι Ελληνοκαναδοί να συνεργαστούν με άλλες εθνικές ομάδες για να επηρεάσουν την πολιτική της κυβέρνησης όσον αφορά τις εθνικές μειονότητες στον Καναδά ή να δημιουργήσουν το δικό τους λόμπυ σε όλα τα επίπεδα των κυβερνήσεων.

Οι ενδοεθνοτικές συγκρούσεις δίνουν επίσης στους άλλους Καναδούς μια ζοφερή ή αρνητική εικόνα της ελληνικής παροικίας στον Καναδά. Μερικές συγκρούσεις μέσα στην ελληνοκαναδική κοινότητα βλέπουν το φως στα καναδικά μέσα επικοινωνίας ή φτάνουν ενώπιον των καναδικών δικαστηρίων και αυτό μπορεί να επηρεάσει την κοινή γνώμη και τους πολιτικούς.

Παρατηρήθηκε πως πολιτικοί όλων των κομμάτων και υπάλληλοι της κυβέρνησης δεν επιθυμούν να διακινδυνεύσουν να εμπλακούν σε αντιπαλότητες όταν, για παράδειγμα, μια ομάδα παρουσιάζεται να διεκδικεί την αντιπροσώπευση της ελληνικής παροικίας σε μια ιδιαίτερη καναδική πόλη.

III. Επαγγελματική αποκατάσταση και κοινωνική κινητικότητα

Οι πρώτοι Έλληνες μετανάστες εκτός από εργάτες, καταπιάνονταν συνήθως με το μικρό εμπόριο πουλώντας στο δρόμο, ανάμεσα στ' άλλα, πούρα και λουλούδια. Εντούτοις, μέσα σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα μερικοί απ' αυτούς δημιούργησαν δικές τους μικρές επιχειρήσεις με μεγαλύτερο γόητρο, όπως ζαχαροπλαστεία, εστιατόρια, και καταστήματα όπου γυάλιζαν παπούτσια. Γύρω στα 1880, Έλληνες πρωτοπόροι είχαν ιδρύσει μικρές επιχειρήσεις στο Μοντρεάλ, και γύρω στα 1885 στο Βανκούβερ. Γύρω στα 1910 πολλά εστιατόρια, καφενεία, ζαχαροπλαστεία, κινηματογράφοι και ξενοδοχεία, είχαν ιδρυθεί από Έλληνες στο Λάντον, στο Μοντρεάλ, την Οτάβα, το Έτμοντον, το Γουίνιπεγκ και το Βανκούβερ. Το 1951, περισσότεροι από 1.000 μικρές επιχειρήσεις σε όλο τον Καναδά ανήκαν και διευθύνονταν από Έλληνες από τις οποίες 780 (80%) ήταν εστιατόρια. Άλλες επιχειρήσεις περιλάμβαναν καταστήματα που πουλούσαν καραμέλες, ανοικτά γήπεδα για κρίκετ, μαγαζιά που πουλούσαν παγωτό, θέατρα και ξενοδοχεία. Πολλοί Έλληνες μετανάστες, που είχαν λάβει τα πανεπιστημιακά τους διπλώματα στην Ελλάδα ή στον Καναδά, μπήκαν στα ελεύθερα επαγγέλματα μεταξύ των οποίων αυτά του δικηγόρου, του μηχανικού, του γιατρού και του δασκάλου.

Η περίοδος μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο σήμανε την απαρχή της εισροής ελληνικού εργατικού μεταναστευτικού δυναμικού στον Καναδά. Η πλειοψηφία των 107.780 Ελλήνων μεταναστατών ανδρών και γυναικών, που ήρθαν στον Καναδά μεταξύ 1945-1971, υπεραντιπροσωπεύονταν στις ανειδίκευτες και ημειδίκευμένες επαγγελματικές κατηγορίες, βασικά δηλαδή εργάτες και τεχνίτες. Οι Ελληνίδες μετανάστριες εργάζονταν συνήθως σαν εργάτριες σε εργοστάσια ρουχισμού ή σε νοσοκομεία, σερβιτόρες ή καθαρίστριες - δουλειές στις οποίες ήταν διαδεδομένη η εκμετάλλευση. Οι Έλληνες μετανάστες που ήταν επαγγελματίες, δούλευαν σαν μηχανικοί,

δικηγόροι, γιατροί, ερευνητές και καθηγητές πανεπιστημίων. Είχαν τελειώσει τις δημοτικές και γυμνασιακές τους σπουδές στην Ελλάδα και πανεπιστημιακές σπουδές είτε στην Ελλάδα είτε στον Καναδά και τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.

Η απασχόληση μεγάλου ποσοστού των μεταναστών μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο σε χαμηλού γοήτρου επαγγέλματα οφείλεται κυρίως στην χαμηλή ακαδημαϊκή μόρφωση που είχαν αποκτήσει στην πατρίδα τους. Σύμφωνα με την Στατιστική Υπηρεσία του Καναδά, το 1971 τουλάχιστο 61% των Ελλήνων μεταναστών στον Καναδά είχαν οκτώ χρόνια φοίτησης ή λιγότερα στο σχολείο. Οι περισσότεροι μετανάστες μεγάλωσαν σε αγροτικές κοινότητες της Ελλάδας την περίοδο του 1940, όταν η γερμανική κατοχή των Ναζί (1941-44) και ο εμφύλιος πόλεμος (1946-49) διέκοψε την εκπαίδευση των ελληνοπαίδων σε όλα τα ακαδημαϊκά επίπεδα.

Ιστορικά δεδομένα και μελέτες από την άλλη πλευρά, έδειξαν την μεγάλη αποφασιστικότητα πολλών Ελλήνων μεταναστών να ανέβουν κοινωνικά δημιουργώντας τις δικές τους επιχειρήσεις. Από την αρχή της εγκατάστασής τους, οι Ελληνοκαναδοί συγκεντρώθηκαν στις επιχειρήσεις εστιατορίων καθώς και άλλες επιχειρήσεις που είχαν σχέση με τα τρόφιμα. Μόλις δημιουργήθηκαν αυτές οι επαγγελματικές «φωλιές», προσέλκυσαν περισσότερους ανειδίκευτους μετανάστες που είχαν έλλειψη ακαδημαϊκής μόρφωσης και προσόντων τα οποία θα τους επέτρεπαν να έχουν πρόσβαση σε άλλα επαγγέλματα. Όταν έμαθαν την τέχνη του μάγειρα και την διαχείριση ενός εστιατορίου, πολλοί από τους φιλόδοξους μετανάστες επένδυσαν τις οικονομίες τους στις δικές τους επιχειρήσεις- εστιατόρια.

Η ειδίκευση στην επιχείρηση των εστιατορίων, θεωρήθηκε σαν μια ευκαιρία που δινόταν στην ελληνοκαναδική κοινότητα να ξεφύγει από τα επαγγέλματα χαμηλού γοήτρου προσφέροντας στα μέλη της, και ιδιαίτερα στους ανειδίκευτους φιλόδοξους μετανάστες, τη δυνατότητα να ανέβουν κοινωνικά. Στη διαδικασία δημιουργίας των δικών τους μικρών επιχειρήσεων, οι Ελληνοκαναδοί επιχειρηματίες ήταν επίσης ικανοί και υπερήφανοι να προμηθεύσουν εργασίες για πολλές εκατοντάδες Έλληνες εργαζόμενους. Αν και οι Έλληνες εστιατορες νοιώθουν υπερήφανοι για τα οικονομικά τους κατορθώματα, λίγες πιθανότητες υπάρχουν τα παιδιά τους να τους ακολουθήσουν στις επιχειρήσεις αυτές, ένα επάγγελμα χαμηλού γοήτρου που απαιτεί και πολλές ώρες σκληρής δουλειάς. Σχετικές έρευνες δείχνουν ότι τα παιδιά Ελληνοκαναδών μεταναστών έχουν υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης και καλύτερη επαγγελματική αποκατάσταση από τους γονείς τους.

IV. Εκπαίδευση

Η πλειοψηφία των Ελληνοκαναδών μετανάστευσε από αγροτικές κοινότητες της Ελλάδας όπου αποδιδόταν μεγάλη αξία στην ακαδημαϊκή εκπαίδευση. Στην πραγματικότητα η εκπαίδευση στην σύγχρονη Ελλάδα αποτέλεσε για τις κατώτερες τάξεις και ιδίως για τα παιδιά των αγροτών την κύρια οδό για ανοδική κινητικότητα. Στην αγροτική κοινωνία, όσο και στη μικρή επαρχιακή πόλη, οι μορφωμένοι όπως οι δάσκαλοι, γιατροί, δικηγόροι, κ.λπ. χαίρουν του υψηλότερου σεβασμού και γοήτρου και επομένως, αντιπροσωπεύουν μοντέλα ακαδημαϊκής επίδοσης και επιτυχίας για τους άλλους πολίτες.

Οι Έλληνες μετανάστες που ήρθαν στον Καναδά μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο είχαν σχετικά χαμηλό επίπεδο ακαδημαϊκής εκπαίδευσης στην πατρίδα τους. Σύμφωνα με την απογραφή του Καναδά του 1971, 54% των Ελλήνων μεταναστών δεκαπέντε ετών και άνω, είχε συμπληρώσει λιγότερες από οκτώ σχολικές τάξεις σε σύγκριση με 33% του καναδικού πληθυσμού. Μόνο 3% των Ελλήνων μεταναστών είχαν πανεπιστημιακά διπλώματα, συγκρινόμενοι με 5% του ντόπιου καναδικού πληθυσμού. Όπως αναφέραμε προηγουμένως, η έλλειψη ευκαιριών για σπουδές κατά τη διάρκεια του πολέμου στην Ελλάδα είχε συμβάλει στο σχετικά χαμηλό επίπεδο σπουδών των Ελλήνων μεταναστών στον Καναδά μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο εντούτοις, μερικοί από τους μετανάστες, συμπλήρωσαν το γυμνάσιο στον Καναδά και ενδεχομένως απέκτησαν πανεπιστημιακά διπλώματα στις τέχνες και επιστήμες. Άλλοι πήραν τα διπλώματα ή τα πτυχία τους από καναδικά επαγγελματικά σχολεία.

Η δεύτερη γενιά των Ελληνοκαναδών (τα παιδιά των μεταναστών), όπως είναι φυσικό, έχουν περισσότερα έτη σχολικής φοίτησης από τους γονείς τους. Προκαταρκτικές έρευνες σε ελληνοκαναδικές κοινότητες (π.χ. στο Λάντον και το Τορόντο στο Οντάριο) κατά το τέλος του 1980, έδειξαν ότι ο μέσος αριθμός ετών σχολικής φοίτησης που συμπληρώθηκε από τα παιδιά των Ελλήνων μεταναστών ήταν 14,5· κατά δύο φορές ψηλότερος από αυτό των γονιών τους. Οι προσδοκίες των γονιών, η οικονομική βοήθεια της οικογένειας και η διαθεσιμότητα ιδρυμάτων που προσφέρουν τριτοβάθμια εκπαίδευση στον Καναδά είναι σημαντικοί παράγοντες που διευκολύνουν την απόκτηση ακαδημαϊκών προσόντων από τους Ελληνοκαναδούς της δεύτερης γενιάς. Σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία, ούτε τα αγόρια ούτε τα κορίτσια των Ελλήνων μεταναστών είναι σε μειονεκτική θέση λόγω της εθνικότητάς τους, όσον αφορά την εκπαιδευτική τους απόδοση στο τριτοβάθμιο επίπεδο εκπαίδευσης. Σ' αυτό το επίπεδο οι Ελληνοκαναδοί φοιτητές σπουδάζουν νομική, ιατρική, κοινωνικές επιστήμες, οικονομία, λογιστική, μηχανική, πληροφορική, κ.λπ.

V. Διατήρηση της κουλτούρας και προβλέψεις για το μέλλον

Από τα πρώτα χρόνια της μετανάστευσης οι Ελληνοκαναδοί επέδειξαν τρομερό ζήλο για τη διατήρηση της ελληνικής τους κληρονομιάς στον Καναδά μέσω της δημιουργίας εθνοκοινοτικών οργανισμών. Η διατήρηση της ελληνικής κουλτούρας είναι μεγάλης σημασίας για τους Ελληνοκαναδούς, καθώς τους δίνει προσωπική υπερηφάνεια για τη συνεισφορά των προγόνων τους στον δυτικό πολιτισμό. Είναι επίσης μια αναφορά στις ρίζες τους και τους δίνει μια αίσθηση ασφάλειας στον αγώνα τους για να μην αλλοτριωθούν σε μια πολύπλοκη πολυπολιτισμική κοινωνία. Επιπλέον, η διατήρηση της ελληνικής γλώσσας και κουλτούρας βοηθά τους νέους να είναι περισσότερο προετοιμασμένοι να συναγωνιστούν στο ακαδημαϊκό επίπεδο με τους άλλους Καναδούς και να γίνουν ανεκτικοί απέναντι σε άλλες εθνοπολιτιστικές ομάδες. Με σκληρή δουλειά και οικονομική στήριξη των οργανώσεών τους, οι Ελληνοκαναδοί έχουν κατορθώσει να διατηρήσουν την πολιτιστική τους κληρονομιά, χωρίς να διακινδυνεύουν την απόλαυση των ωφελημάτων που δικαιούνται σαν κάτοικοι του Καναδά ή τη συνεισφορά τους για την πρόοδο της καναδικής κοινωνίας.

Από τις αρχές του 1900, το ελληνικό σχολείο στον Καναδά έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο διδάσκοντας στα παιδιά την ελληνική γλώσσα και την ελληνική κουλτούρα καθώς και την ιστορία. Το πρώτο ελληνικό σχολείο, που έφερε την ονομασία «Πλάτων», δημιουργήθηκε και οργανώθηκε το 1910 στο Μοντρεάλ κάτω από τη διοίκηση ενός καλού Έλληνα δασκάλου, του Ιωάννη Διδασκάλου. Το σχολείο «Πλάτων» διατεινόταν ότι ήταν το πρώτο ελληνικό σχολείο που πρόσφερε πλήρες πρόγραμμα στη Βόρεια Αμερική, στο οποίο τα Ελληνόπουλα μπορούσαν να παρακολουθήσουν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Μετά τη συμπλήρωση του ελληνικού δημοτικού σχολείου, τα παιδιά μπορούσαν να συνεχίσουν στα προτεσταντικά σχολεία, τα οποία αναγνώριζαν πλήρως την προηγούμενη ακαδημαϊκή τους εκπαίδευση.

Πριν από το 1950, τα ελληνικά σχολεία στον Καναδά, με εξαίρεση το σχολείο «Πλάτων» στο Μοντρεάλ - που είχε στο μεταξύ μετεξελιχθεί στο «Σωκράτη» - ήταν κάτω από την αιγίδα των ελληνορθόδοξων ενοριακών κοινοτήτων και πρόσφεραν μαθήματα ελληνικής γλώσσας για μερικές ώρες. Με την αύξηση του αριθμού των Ελλήνων μεταναστών στον Καναδά μετά το 1950, κανένα από τα ενοριακά σχολεία δεν αναπτύχθηκε σημαντικά σε σχέση με τον αριθμό των μαθητών και την παρεχόμενη εκπαίδευση. Σε μερική βάση τα σχολεία αυτά - τάξεις ελληνικών στην πραγματικότητα - πρόσφεραν μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε επίπεδο δημοτικού, γεωγραφία της Ελλάδας, ιστορία, λογοτεχνία και ελληνικούς δημοτικούς χορούς. Το 1990 η πλειοψηφία (90%) των παιδιών που έπαιρναν μαθήματα ελληνικής γλώσσας και κουλτούρας φοιτούσαν σε σχολεία που δεν ήταν κάτω από την άμεση εποπτεία της ενοριακής κοινότητας αλλά άλλων κοινοτικών οργανισμών.

Μια καινούργια εξέλιξη όσον αφορά την εκπαίδευση είναι τα προγράμματα ελληνικών σπουδών. Το Πανεπιστήμιο του Μοντρεάλ, το Πανεπιστήμιο Κονκόρντια και το Πανεπιστήμιο McGill στο Μοντρεάλ, το Πανεπιστήμιο του Τορόντο καθώς και το Πανεπιστήμιο York στο Τορόντο, προσφέρουν τέτοια προγράμματα. Το 1996 το Ελληνοκαναδικό Κογκρέσο της Βρετανικής Κολομβίας και η Ελληνοκαναδική Κοινότητα του Βανκούβερ με την οικονομική βοήθεια της κυβέρνησης της Βρετανικής Κολομβίας, ίδρυσαν μια έδρα ελληνικών σπουδών στο Πανεπιστήμιο Σάιμον Φρέιζερ στο Μπάναμπι, στην Βρετανική Κολομβία. Το Κέντρο Ελληνικών Ερευνών Καναδά με έδρα το Μοντρεάλ εκδίδει το δίγλωσσο (αγγλικά-γαλλικά) ακαδημαϊκό περιοδικό «Etudes helléniques/ Hellenic Studies» και αναπτύσσει μια πλούσια δράση στον ερευνητικό και πολιτιστικό τομέα. Το Κέντρο δημιουργήθηκε από μια ομάδα ακαδημαϊκών και ερευνητών «για την μελέτη του ελληνισμού τόσο αυτού της διασποράς όσο και αυτού της μητρόπολης». Η μελέτη αυτή δεν περιορίζεται χρονολογικά, αλλά το Κέντρο καταπιάνεται κατά κύριο λόγο με το νέο ελληνισμό. Το Κέντρο πέτυχε να δημιουργήσει γύρω από το ακαδημαϊκό του περιοδικό ένα διεθνές δίκτυο από πανεπιστημιακούς και ερευνητές που συμβάλλουν στην μελέτη του ελληνισμού.

Επίσης, τα ελληνικά μέσα ενημέρωσης συνέβαλαν σημαντικά στη διατήρηση της ελληνικής κουλτούρας και ταυτότητας στον Καναδά. Ελληνικές εφημερίδες στον Καναδά έκαναν την εμφάνισή τους στις αρχές του 1920 και αυξήθηκαν σε αριθμό μετά το 1960 με το νέο ρεύμα της ελληνικής μετανάστευσης. Ο ελληνόγλωσσος τύπος παρουσιάζει διεθνή, καναδικά και ελληνικά νέα, θέματα που αφορούν τις ελληνικές παροικίες και άλλες εθνοπολιτιστικές κοινότητες και διαφημίσεις μικρών ελληνικών επιχειρήσεων. Οι περισσότερες από τις ελληνόγλωσσες ελληνοκαναδικές εφημερίδες εκδίδονται στο Τορόντο και το Μοντρεάλ, ενώ έρχονται επίσης από την Ελλάδα ελληνικές εφημερίδες και περιοδικά. Οι Ελληνοκαναδοί έχουν επίσης στη διάθεσή τους ένα αριθμό από ελληνικά ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά προγράμματα που προσφέρονται από πολυεθνικούς σταθμούς, ιδίως στις πόλεις του Τορόντο και του Μοντρεάλ. Τα ραδιοφωνικά προγράμματα περιλαμβάνουν ελληνική μουσική ποικίλων ειδών, ειδήσεις (τοπικές, σε καναδικό επίπεδο, από την Ελλάδα και διεθνείς), αγγελίες για εθνοπολιτιστικά γεγονότα, διαφημίσεις για ελληνικές επιχειρήσεις και προσφορές εργασίας. Τα τηλεοπτικά προγράμματα, των οποίων η χρονική διάρκεια είναι περιορισμένη, προσφέρουν στο ελληνικό ακροατήριο τοπικές ειδήσεις (περιλαμβανομένων και ειδήσεων για την ελληνική παροικία), ειδήσεις από την Ελλάδα, καναδικές και διεθνείς ειδήσεις, ελληνικές ταινίες, διαφήμιση ελληνικών επιχειρήσεων και προϊόντων, καθώς και προγράμματα όπου καλεσμένοι συζητούν θέματα που ενδιαφέρουν την ελληνική παροικία. Το 1993, οι Ελληνοκαναδοί άρχισαν να παίρνουν προγράμματα της ελληνικής τηλεόρασης κατευθείαν από την Αθήνα. Ο ελληνικός τηλεοπτικός σταθμός Αντέννα, μεταδίδοντας μέσω

δορυφορικών καναλιών, προσφέρει μια ποικιλία ελληνικών προγραμμάτων, μεταξύ των οποίων ειδήσεις σε ημερήσια βάση, ντοκυμαντέρ και πολιτιστικά προγράμματα.

Η ελληνική κυβέρνηση έχει επίσης συμβάλει στην ανάπτυξη και αποτελεσματική λειτουργία των ελληνόγλωσσων σχολείων στον Καναδά τα οποία προσφέρουν μαθήματα δημοτικής και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ημερήσια στο Κεμπέκ, απογευματινά και Σαββατιανά στην ίδια επαρχία καθώς και στον υπόλοιπο Καναδά. Το 1977 το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας ίδρυσε το Γραφείο του Εκπαιδευτικού Συμβούλου στο Τορόντο, την Οτάβα και το Μοντρεάλ, για να συνεργαστεί με τις ελληνικές κοινότητες και τους συλλόγους γονέων για την καλύτερευση της ποιότητας των προγραμμάτων ελληνικής γλώσσας. Το Υπουργείο οργανώνει σεμινάρια για τους δασκάλους ελληνικής γλώσσας, προμηθεύει δωρεάν σχολικά βιβλία στα παιδιά και οργανώνει προγράμματα φιλοξενίας για Ελληνόπουλα που επιθυμούν να περάσουν το καλοκαίρι τους στην Ελλάδα.

Ποιες είναι οι προοπτικές για την επιβίωση της ελληνικής γλώσσας και κουλτούρας στον Καναδά; Μετά τα μέσα της δεκαετίας του '80 παρατηρούμε μια ελάττωση της εθνικής συνοχής μεταξύ των Ελληνοκαναδών, όπως το αναφέραμε ήδη, που εκδηλώνεται με (α) την ελάττωση του αριθμού των μελών των ελληνικών οργανισμών, (β) την ελάττωση της συμμετοχής σε εθνοπολιτιστικά γεγονότα (π.χ. γιορτασμούς εθνικών επετείων, φεστιβάλ, κ.λπ.), (γ) ελάττωση του πληθυσμού ορισμένων αστικών περιοχών που οι Έλληνες αποτελούσαν την μεγάλη πλειοψηφία (μετακίνηση των Ελλήνων στα προάστια) και (δ) αύξηση των μικτών γάμων, ιδίως μεταξύ των Ελληνοκαναδών της δεύτερης γενιάς. Σύμφωνα με την Ελληνορθόδοξη Μητρόπολη του Καναδά, πάνω από 53% των γάμων που τελέστηκαν από τις ελληνορθόδοξες εκκλησίες στον Καναδά κατά τη διάρκεια μιας πενταετίας (1989-1993) ήταν μικτοί. Το ποσοστό των μικτών γάμων είναι πιθανά υψηλότερο, εφόσον οι γάμοι μεταξύ των Ελλήνων Ορθοδόξων Χριστιανών και των Ορθοδόξων Χριστιανών της Ανατολικής Εκκλησίας (π.χ. Σέρβοι, Ρώσοι, κ.λπ.) δεν αναφέρονται σαν μεικτοί από την Ελληνική Ορθόδοξη Μητρόπολη του Καναδά. Επιπλέον, μικτοί πολιτικοί γάμοι και γάμοι Ελληνοκαναδών σε μη ελληνικές ορθόδοξες εκκλησίες ή σε συναγωγές δεν περιλαμβάνονται στις επίσημες στατιστικές της Ελληνικής Ορθόδοξης Μητρόπολης.

Κοινωνιολογικές έρευνες εισηγούνται ότι υπάρχουν τουλάχιστον πέντε παράγοντες που συμβάλλουν στην ελάττωση της συνοχής των εθνικών ομάδων και αυτό ισχύει και για τους Ελληνοκαναδούς:

1. Η κοινωνική ενσωμάτωση, όπως διαφαίνεται μέσω της αύξησης της ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας. Στο παρελθόν, η ανισότητα, η απομόνωση και οι διακρίσεις υποβοήθησαν την κοινωνική και εθνοπολιτιστική συνοχή. Ξέρουμε, για παράδειγμα, πως

άτομα με επαγγέλματα «χαμηλής στάθμης» διατηρούν ισχυρότερους δεσμούς με την εθνική ομάδα. Τείνουν περισσότερο να ζουν μαζί λόγω των γλωσσικών εμποδίων και της απασχόλησής τους σε επαγγελματικούς τομείς όπου κυριαρχούν άτομα της δικής τους εθνικής ομάδας. Στη δεκαετία του 1990, όμως, η οικονομική βάση που συνέβαλλε στη συνοχή της εθνικής ομάδας των Ελληνοκαναδών έχει εξαφανιστεί σε μεγάλο βαθμό. Η κινητικότητα που οδηγεί εκτός της κατώτερης τάξης, ελαττώνει τις ανάγκες των μεταναστών για συμμετοχή και εμπλοκή στη ζωή της εθνικής τους ομάδας, πρωτίστως επειδή η ανοδική κοινωνική κινητικότητα απαιτεί αποδοχή των κανόνων και αξιών της κοινωνίας υποδοχής. Αυτό δεν σημαίνει, όμως, πως η μεσαία τάξη των Ελλήνων δεν ενδιαφέρεται για την επιβίωση της ελληνικής κουλτούρας. Αντίθετα, οι ηγέτες των ελληνοκαναδικών οργανώσεων και οι διανοούμενοι προέρχονται συνήθως από τα μεσαία στρώματα.

2. Η ελάττωση της ελληνικής μετανάστευσης στον Καναδά μετά το 1974. Αυτή η τάση φαίνεται να είναι ένας σημαντικός παράγοντας επειδή η συνεχής μετανάστευση ενδυναμώνει την ικανότητα της εθνικής ομάδας στο να διατηρήσει «τη χωριστή της ταυτότητα». Η ελάττωση του αριθμού των Ελλήνων μεταναστών έχει επίσης σαν αποτέλεσμα την ελάττωση του αριθμού των παιδιών που φοιτούν στα ελληνικά σχολεία σε όλο τον Καναδά.

3. Ελάττωση των ανοικτών διακρίσεων. Οι διακρίσεις εναντίον εθνικών ομάδων τις αναγκάζει να στηρίζονται συνεχώς στις εθνικές τους οργανώσεις σαν άμυνα για να καταπολεμήσουν τον ρατσισμό υπό μορφή οργανωμένης συλλογικής ενέργειας. Κατ' αυτό τον τρόπο, όσο πιο ψηλός είναι ο βαθμός των διακρίσεων εναντίον μιας εθνικής ομάδας από την περιβάλλουσα κοινωνία, τόσο πιο μεγάλη είναι η κοινωνική και εθνική της συνοχή. Εντούτοις, παρατηρήθηκε πως οι διακρίσεις εναντίον των εθνοπολιτιστικών ομάδων στον Καναδά αλλάζουν από ανοικτές διακρίσεις σε καλυμμένες εξ αιτίας των νομικών μέτρων που παίρνουν οι καναδικές κυβερνήσεις (επαρχιακές και ομοσπονδιακή) για να καταπολεμήσουν την ανισότητα και τον ρατσισμό.

4. Η πολιτική σταθερότητα στην χώρα καταγωγής μετά το 1974. Ιστορικά, η εθνική συνοχή μεταξύ των Ελληνοκαναδών αυξήθηκε κατά τη διάρκεια συγκρούσεων (π.χ. πολέμων) μεταξύ της Ελλάδας και άλλων χωρών. Για παράδειγμα, αυτό συνέβηκε στην περίοδο των Βαλκανικών Πολέμων (1912-1913), του Α' Παγκόσμιου Πολέμου (1916-1919), του Β' Παγκόσμιου Πολέμου (1940-1945), και στην περίοδο της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο το 1974. Κατά τη διάρκεια αυτών των γεγονότων οι Ελληνοκαναδοί ενεργοποίησαν τις πηγές που είχαν στη διάθεσή τους για να βοηθήσουν και ακόμη να πολεμήσουν για την ελευθερία και την εδαφική ακεραιότητα της πατρίδας τους. Η ελάττωση των συγκρούσεων μεταξύ της Ελλάδας και των «εχθρών» της, συνέβαλε και στην ελάττωση της εθνικής συνοχής μεταξύ των Ελλήνων του Καναδά.

5. Ένας επιπρόσθετος παράγοντας είναι η **οικουμενοποίηση της κουλτούρας** δια μέσου της τεχνολογίας της πληροφόρησης και των διεθνών αγορών. Αυτή η πραγματικότητα φέρνει τον κόσμο πιο κοντά μικραίνοντας τις αποστάσεις και λιγοστεύοντας την σημασία των πολιτιστικών συνόρων. Εξ αιτίας των τεχνολογικών και επιστημονικών εξελίξεων, η πλανητική οικονομία έχει γίνει περισσότερο αλληλοεξαρτώμενη, οι πολιτισμοί πιο ομοίμορφοι στο τρόπο ζωής των οικογενειών, στη μόδα ένδυσης και διαφήμισης κοινών προϊόντων (π.χ. ηλεκτρικές συσκευές, αυτοκίνητα, τηλεοράσεις, είδη διατροφής). Ακόμη, αξίες τέτοιες όπως ο ατομικισμός και ο αμειλίκτος ανταγωνισμός, γίνονται όλο και πιο διαδεδομένες μεταξύ των εθνών.

Η άποψη μας είναι πως εφόσον οι πολιτιστικές διαφορές γίνονται περισσότερο δυσδιάκριτες, το ενδιαφέρον για τη διατήρηση των εθνοπολιτιστικών ιδρυμάτων στη χώρα υποδοχής λιγοστεύει αντίστοιχα. Επιπλέον, το γεγονός πως έρχεται κανείς πιο κοντά στην πατρίδα δια μέσου της τεχνολογίας των μαζικών μέσων επικοινωνίας (π.χ. τηλεόραση, ραδιόφωνο) και με τα γρήγορα ταξίδια, ελαττώνει την επιθυμία και τη νοσταλγία για οργανωμένες πολιτιστικές δραστηριότητες στη χώρα υποδοχής.

Ποιες είναι οι συνέπειες της ελάττωσης της εθνικής συνοχής μεταξύ των Ελληνοκαναδών; Μια πρώτη παρατήρηση μας οδηγεί να διαπιστώσουμε την αναποτελεσματικότητα της ελληνοκαναδικής παροικίας ως ομάδας πίεσης. Η ελάττωση του αριθμού μελών της και η περιορισμένη συμμετοχή τους στις παροικιακές οργανώσεις τείνει να ελαττώνει την επίδραση της ελληνικής κοινότητας ως ομάδας πίεσης (λόμπυ) και επομένως περιορίζει τις δυνατότητές της να πετύχει μερικούς σκοπούς και στόχους της.

Η ελάττωση της εθνικής συνοχής είναι δυνατό επίσης να διευκολύνει την διαδικασία αφομοίωσης. Για τη δεκαετία του 1990 η κοινωνική ενσωμάτωση, είναι πιο αποδεκτή έννοια από αυτή της αφομοίωσης για να περιγράψει κανείς την θέση της ελληνικής παροικίας στον Καναδά. Εντούτοις, αν οι μικτοί γάμοι συνεχίσουν να αυξάνονται και η μετανάστευση από την Ελλάδα παραμένει από χαμηλή ως ανύπαρκτη, τις δύο επόμενες δεκαετίες, μια ισχυρή τάση προς την αφομοίωση είναι αναπόφευκτη.

Για να ελαττωθούν οι πιθανότητες αφομοίωσης των Ελληνοκαναδών είναι αναγκαία μια σειρά από μέτρα:

1. Οι ελληνοκαναδικές αστικές και θρησκευτικές οργανώσεις θα έπρεπε να κάνουν προσαρμογές για να αντιμετωπίσουν και να ικανοποιήσουν τις μεταβαλλόμενες ανάγκες των Ελληνοκαναδών. Η αποδοχή των μικτών γάμων, εφ' όσον είναι μια πραγματικότητα, θα μπορούσε υπό ορισμένες συνθήκες να είναι μια ωφέλιμη λύση για την εθνοπολιτιστική κοινότητα. Για παράδειγμα, μερικοί κοινωνιολόγοι υποστηρίζουν πως οι μικτοί γάμοι μπορούν να θεωρηθούν ως μέσο προσέλκυσης μελών στην εθνοπολιτιστική ομάδα. Η

ελληνική κοινότητα μπορεί να κερδίσει μέλη αν ο νιόπαντρος μη-Έλληνας ή μη-Ελληνίδα (α) μάθει ελληνικά, (β) δεχτεί την ελληνική ορθόδοξη θρησκεία, (αν και δεν πρέπει να ασκούνται πιέσεις στο θέμα αυτό) και (γ) συμμετέχει ενεργά στα ιδρύματα της ελληνικής παροικίας και στις πολιτιστικές της δραστηριότητες. Για να ενθαρρύνει αυτή τη διαδικασία η εκκλησία, όσο και οι ελληνοκαναδικές οργανώσεις, θα μπορούσαν να κάνουν προσαρμογές ενθαρρύνοντας τους νεοφερμένους να εμπλακούν στις οργανώσεις της ελληνικής παροικίας. Αυτό θα μπορούσε επίσης να ενθαρρύνει γονείς από μεικτούς γάμους να στέλνουν τα παιδιά τους σε ελληνικά σχολεία όπου μπορούν να μάθουν την ελληνική γλώσσα, να γνωρίσουν τις ελληνικές πολιτιστικές αξίες και να γίνουν μέλη ελληνικών οργανώσεων νεολαίας. Εξάλλου στην περίπτωση των μικτών γάμων η συμμετοχή γονέων και παιδιών στα αντίστοιχα εθνοπολιτιστικά δρώμενα των εθνικών τους ομάδων είναι μια άλλη δυνατότητα.

2. Η ενδυνάμωση του ελληνόγλωσσου σχολείου. Μερικής απασχόλησης (π.χ. τρίωρα) προγράμματα διδασκαλίας γλώσσας που χρηματοδοτούνται από τις επαρχιακές κυβερνήσεις, θα έπρεπε να προσφέρονται σε συνεργασία με εδραιωμένες ελληνικές οργανώσεις και να μη είναι κάτω από τον πλήρη έλεγχο των τοπικών Σχολικών Συμβουλίων. Η δημιουργία δημοτικών σχολείων πλήρους φοίτησης με χρηματοδότηση των ελληνικών κοινοτήτων, παρόμοιων με αυτά του Μοντρεάλ, μπορεί επίσης να είναι χρήσιμη και θα βοηθούσε να αποφευχθεί η αφομοίωση.

3. Η βοήθεια για τη δημιουργία προγραμμάτων ελληνικών σπουδών σε πανεπιστημιακό επίπεδο. Τέτοια προγράμματα θα έδιναν έμφαση στην έρευνα γύρω από τις κοινωνικο-δημογραφικές αλλαγές των ελληνοκαναδικών κοινοτήτων, τα επιτεύγματα και τη συμβολή των Ελληνοκαναδών και μαθήματα για την ελληνική γλώσσα και κουλτούρα. Η ελληνική κυβέρνηση μπορεί να παίξει ένα ζωτικό ρόλο στη δημιουργία τέτοιων προγραμμάτων σε καναδικά πανεπιστήμια με μεγάλο αριθμό φοιτητών ελληνικής καταγωγής.

4. Η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία θα έπρεπε να συνεχίσει να στηρίζει την ελληνική ταυτότητα μέσω της συνεχούς χρήσης της ελληνικής γλώσσας. Οι τάσεις της ελληνικής Ορθοδοξίας, όπως παρατηρούνται στην Αμερική, δεν είναι ενθαρρυντικές. Στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής υπάρχει μια τάση να απο-εθνικοποιηθεί η ελληνική ορθόδοξια για να επιβληθεί η ιδέα μιας πανορθόδοξης αυτοδιοικούμενης εκκλησίας. Για παράδειγμα, η σταδιακή μετακίνηση από τα ελληνικά στα αγγλικά στις ενοριακές κοινότητες θα μπορούσε να ιδωθεί σαν ένας ανασταλτικός παράγοντας για την διατήρηση της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού.

5. Η διατήρηση στενών δεσμών με την χώρα καταγωγής - την πατρίδα. Οι Ελληνοκαναδοί μπορούν να το κάνουν αυτό με τις ανταλλαγές φοιτητών, καλοκαιρινές κατα-

σκηνώσεις για τη νεολαία, διαλέξεις, προγράμματα πολιτιστικών ανταλλαγών και οικογενειακές επισκέψεις. Όσο μεγαλύτερη επαφή έχει η εθνοπολιτιστική κοινότητα με την χώρα καταγωγής τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες για την πολιτιστική της επιβίωση. Οι επαφές και οι κοινωνικοπολιτισμικοί δεσμοί των Ελληνοκαναδών με την πατρίδα είναι αναπόφευκτοι και αναγκαίοι. Δεν πρέπει να ξεχνούμε πως οι Έλληνες του εξωτερικού αποτελούν ένα σημαντικό συνθετικό μέρος του ελληνισμού και έχουν αγωνιστεί και οι ίδιοι σκληρά για να διατηρήσει η Ελλάδα την ελευθερία, την ανεξαρτησία και την εδαφική της ακεραιότητα.

Συμπερασματικά, λοιπόν, για να διατηρηθεί ο ελληνισμός και να ελαττωθούν οι πιθανότητες αφομοίωσής του στο μέλλον, οι Ελληνοκαναδοί θα έπρεπε να επανεκτιμήσουν τους τρόπους λειτουργίας των οργανισμών τους και να ενδυναμώσουν τα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα και προγράμματα δια μέσου της ενότητας και της συνεργασίας. Σε ένα ραγδαία εξελισσόμενο κόσμο όπου οι εθνικές κουλτούρες και οι πολιτισμικές ιδιαιτερότητες επισκιάζονται όλο και περισσότερο και γίνεται πιο δύσκολο να διατηρηθούν, ο αγώνας για την επιβίωση του ελληνισμού δεν είναι μόνο μία πρόκληση αλλά και μια ηθική υποχρέωση που ο κάθε Ελληνοκαναδός δεν μπορεί να αγνοεί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Chimbos, Peter D** (1971): «*Immigrants Attitudes Toward Their Children's Interethnic Marriages in a Canadian Community*», *International Migration Review*, Vol. 5, 5-17
- Chimbos, Peter D** (1980): *The Canadian Odyssey: The Greek Experience in Canada*, McClelland and Stewart Limited, Toronto
- Chimbos, Peter D** (1994): «*Intra-Ethnic Conflict and its Consequences: With Special Reference to Greek Canadian Communities*», *Etudes helléniques - Hellenic Studies* Vol. 3, No.1, 59-67
- Chimbos, Peter D** (1997): «*Factors Affecting Group Cohesion: The Case of Greek Canadians*» in: (ed) Chris Ioanides: *Greeks in English Speaking Countries: Culture, Identity and Politics*, Melissa Media Associates Inc, New Rochelle
- Constantinides, Stephanos** (1983): *Les Grecs du Québec*, Editions O Metoikos - Le Métèque, Montréal
- Constantinides, Stephanos** (1993): «*The role of the Greek Communities in the Formulation of Canadian Foreign Policy*» in: Dimitri Conostas and Athanassios Platias *Diasporas in World Politics*, The Mcmillan Press, London
- Constantinides, Stephanos** (1991): *The Greeks in Canada, Studies and Documents*, Editions O Metoikos-Le Métèque, Montreal, (υπό επανέκδοση)
- Gavaki, Efrosini** (1977): *The Integration of Greeks in Canada*, Reed and Eterovich Publishers, San Francisco
- Paterson, James** (1976): *The Greeks of Vancouver: A Study in the Preservation of Ethnicity*, National Museum of Man, Canadian Centre for Folk Culture Studies, Ottawa
- Vlassis, George** (1953): *The Greeks in Canada*, Ottawa: Leclerc Printers Limited, Ottawa